

Omveje

Af [Frank Beck Lassen](#), [Testrup Højskole](#)

Det har alle dage været svært at overbevise mere retlinede eksistenser om værdien af at tage en omvej. Morten Østergaards aktuelle studiefremdriftsreform, med dens krav om hurtigere gennemførelse af uddannelser og et stop for orlov, er blot den seneste og mest intensive version af en gammel mistanke: omveje er spild af tid.

Filosoffen Hans Blumenberg
(1920-1996)

Hvorfor ikke bare gå den lige vej forbi forstyrrelserne? Hvad får du ud af et studiejob, frivilligt arbejde eller et højskoleophold? Måske den mere omstændelige omvej har sin helt egen værdi? Vi står ikke alene med spørgsmålet, men kan alliere os med den tyske filosof Hans Blumenberg (1920-1996). Få filosoffer har som Blumenberg gjort omvejen til en central og skattet kategori. Bevares, motivet er ikke nyt. Forfattere, filosoffer og kunstnere har ofte forholdt sig til forholdet mellem den lige vej og den slyngede eller tilgroede sti. Tænk på Rousseau med den ensomme vandrers drømmerier, Heideggers filosofiske stier og Hamsuns tilgroede stier. Eller på Henry David Thoreau, der foretog en imponerende omvej ud i Massachusetts skove, fordi han gerne ville leve bevidst og udelukkende befatte sig med livets grundlæggende kendsgerninger, for at se om "jeg ikke kunne lære hvad det havde at lære mig" som det hed. Blumenbergs filosofi er

gennemsyret af en respekt for disse omveje som det kan være værd at opholde sig lidt ved. Måske vi kan få et poetisk vink om pointen med højskolen ved at beskæftige os med Blumenbergs omveje? Blumenberg selv mente i hvert fald, at vi ved at beskæftige os lidt overordnet med hvad en *omvej* egentlig er for en størrelse også kunne komme til en lidt bedre forståelse af hvad *eftertæksomhed* er for en størrelse og hvor afgørende den er for vort liv.

Eftertæksomhed, "Nachdenklichkeit" som det hedder på tysk, beskriver Blumenberg som selve modsætningen til et velkendt billede af hvad det vil sige at tænke. At tænke, lyder en bestemt fordom, er at etablere "den korteste forbindelse mellem to punkter [...], mellem et problem og dets løsning, mellem et behov og dets tilfredsstillelse [...]". Over for denne ikke helt indlysende definition præsenterer Blumenberg omvejen som en anderledes omstændelig refleksionsform der målt med mere effektive øjne hurtigt lader sig kategorisere som et "uforholdsmæssigt omfattende tidsforbrug". En elev eller studerende der insisterer på eftertæksomhed kan på overfladen forekomme at være fattig på resultater og rig på blindgyder og omveje.

Efterårets skovbund i Ringemose Skov på Syddjurs. Hvor mange edderkopper monstro lever livet på lutter omveje?
Foto, Lone Hartmann

Det mente i hvert fald den franske filosof René Descartes der valgte at gøre spørgsmålet om videnskabens og filosofiens fremgangsmåde til et spørgsmål om valget af den ene rette vej. Groft sagt havde mennesker ifølge Descartes tænkt forvirrende, ufokuseret og ad vidt forskellige veje. 'Metoden' – overvejelserne (*meta*) over vejen (*odos*) – skulle med tiden komme til at angive den mere strikte, kontrollerede og skridtvisse måde at tænke på, i modsætning til alle de tankebaner der var uefterprøvede og blot tilvænnede. Ved at bevæge sig disciplineret, målrettet og aldeles rationelt ville man på bedste og mest effektive vis alle kunne nå det samme mål i livet. Morten Østergaards studiefremdriftsreform synes besjælet af samme tænkemåde.

Descartes gav et eksempel på hvad han mente. Menneskelivet var på mange måder som at være placeret i en uoverskuelig skov, hvor skoven hos Descartes tjente som et billede på at

traditionelle værdier, på opsamlet viden og på uigennemtænkte overbevisninger. Skoven var scenen for en beslutning for mennesket. Skulle det bevæge sig på må og få og prøve sig frem i forskellige retninger? Nej, selvfølgelig ikke. Overfor skovens forvirring og orienteringstab, ansporede Descartes, burde man efterligne "de rejsende, som var faret vild i en eller anden skov, og som ikke bør strejfe rundt og gå snart til én side og snart til en anden, og endnu mindre standse op på det samme sted, men altid gå så lige frem som de kan i den samme retning [...]". Descartes 'metode' i forhold til skoven bestod i at imitere geometrien, at gå resolut i en retning for til sidst at bevæge sig ud af skoven mod lyset.

Alt det her vidste Blumenberg udmærket. Han lancerede sine forestillinger om omvejen i direkte opposition til Descartes lille spejderråd: "Kun hvis vi slår ind på omveje, formår vi at eksistere", hed det dramatisk hos Blumenberg, der selv tyede til en lille anekdote for at forklare hvorfor vi kun kan eksistere, ja sågar overleve, ved at slå ind på en omvej. For mange hundrede år siden fortalte renæssancefilosoffen Michel de Montaigne en anekdote om den antikke konge Pyrrhus (fra hvem vi kender den tvivlsomme glæde ved en Pyrrhussejr) som Blumenberg valgte at gengive så han kunne stille os alle et spørgsmål om omveje.

Henry David Thoreaus (1817-1862) hytte ved Waldensøen i Massachussetts. Det

er tankevækkende, at man allerede i de "gode gamle dage" kunne føle trang til en omvej for at finde ro.

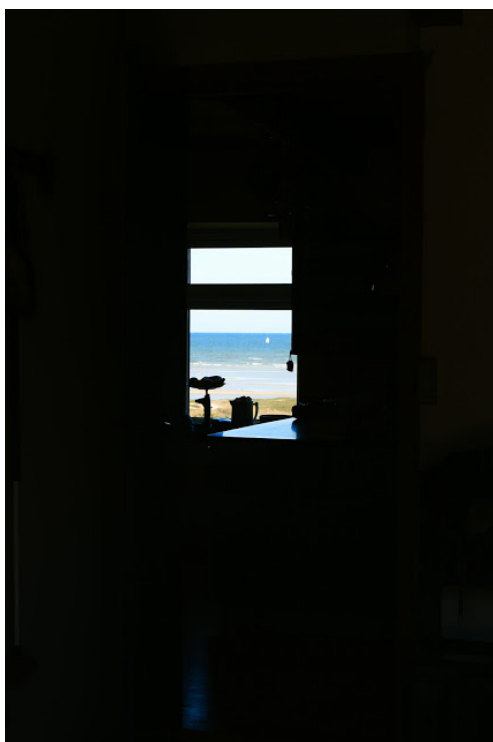
Pyrrhus kastede sig som en anden Hannibal ud i et gevaldigt erobringstogt. Først erobrede han Italien, dernæst Gallien og Spanien, for til slut at gøre sig sine erobringer i Afrika. Inden den antikke konge tog fat på forehavendet fortalte han dog sin rådgiver, Kyneas, om sine planer. Efter at være blevet indviet i de omfattende ekspeditioner, spurgte rådgiveren hvad kongen ville tage sig til, når der på et tidspunkt ikke var mere tilbage at erobre? Kongen svarede, at han ville falde til ro og nyde livet. Til dette havde Kyneas en indvending: hvorfor gjorde kongen ikke med det samme, hvad han ville? Han kunne jo uden hindringer slå sig til ro, uden at det behøvede involvere så store og voldsomme ambitioner? Ikke uventet bifaldt Montaigne visdommen i disse ord. Blumenberg var dog mere i tvivl. På overfladen udgør Montaigne og Kyneas' pointe jo rationalitetens nøgterne blik på sagen. Hvorfor denne lange omvej for at falde til ro? Verdens erobring forekommer at være et overdrevent indfald, et projekt der kun vanskeligt lader sig realisere – og så for en så let tilgængelig gevinst. Kong Pyrrhus behøver vel ikke engang hæve skatterne for at kunne falde til ro, som det spottende hedder.

Blumenberg kommenterede selv på denne 'Umwegigkeit':

Fra et udgangspunkt til et mål findes der kun en udgave af den korteste vej, men uendeligt mange omveje. Kultur består i opfindelsen og etableringen af omveje, i beskrivelsen og anbefalingen af omveje og i fremhævelsen og præmieringen af omveje. Kulturen kan derfor se ud som om den mangler enhver rationalitet for i streng forstand er det kun den korteste vej der kan opnå fornuftens kvalitetsstempel mens alt der

slår ud til højre og venstre langs denne rute stringent set er det overflødige som har så svært ved at retfærdiggøre dets eksistens. Det er dog omvejene der tillader kulturen at gøre livet menneskeligt.“

Kyneas og Montaignes holdning var givetvis udtryk for en indsigt, men var det en indsigt i det menneskelige hjerte? Måske er menneskets uro og omvejstrang ikke at foragte? Måske er det kun, fordi vi hver især slår ind på omveje, at vi fortsat formår at eksistere. Blumenberg erklærede sin sympati med det urolige menneske, der føler sig kaldet til at begive sig ud på en omvej for at forstå sin placering i denne verden; i stedet for en aldeles gennemtænkt og rationel tilstand, der alligevel næppe er sandsynlig.

Bønnerup Strand. En omvej man har lyst til at blive på. Foto Lars Andreassen

Og hvad skal vi så stille op over for tidens studiefremdriftskrav? Blumenbergs råd synes at være, at vi ikke foragter de tilsyneladende resultatløse omveje der ikke så let lader sig retfærdiggøre. Vi har nemlig ikke andre muligheder. Skulle alle bevæge sig ad de samme veje ville vi stå i en umulig situation. Som Blumenberg fyndigt advarer: "Hvis alle havde enslydende fordringer på lykke ville det være den fuldkomne katastrofe", idet det ville indebære alles rivalisering om det samme. Den lige vej mod lykken har noget barbarisk over sig, mens de mange mulige omveje kan ses som et "Barbariforskånelsessystem". Ifølge Blumenberg er det kun ved at være forskelligartede at vi opretholder os selv. "Kun ved at slå ind på omveje formår vi at eksistere. Hvis alle går den korteste vej er der kun en der når frem". Eftertænkksomhed er ifølge Blumenberg det første bevidsthedsprodukt, for den der er villig til at lade sig overraske af livets vildveje. I en konfrontation med det anderledes, opnås muligheden for eftertænkksomhed, og som Blumenberg markerede det, også muligheden for at forholde os friere til os selv.

Artiklen baserer sig primært på to mindre skrifter af Hans Blumenberg, dels "Nachdenklichkeit" trykt i *Neue Zürcher Zeitung* i 1980 og "Umwege" fra bogen *Die Sorge geht über den Fluß* udgivet i 1987.